

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳԵՂԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳԵՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ

ՕՐԱԳԻՐ

Դաշնային Դաշնային և Զոհողական

ԵՐԱՅԻՄԻՍ 87

ՕՐԱԳԻՐ

ՈՒՐԵԼԻ 22 ՄԱՅԻՍ 1842

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

15 Մայիս:

Բարձրագույն Կուռք լաճին պէս Բ.Յ.Լ. լրիս մէջ եղած աղանդները, թէպէտ պէյլին յանձնեց որ երթայ անաշու քննութիւն մը ընէ այս անցքերուն վրայով, և պարագաներուն հաւանաւոր ինչ որ հարկ է նէ ի դորձ զնէ:

Թէպէտ պէյլ ինկայի մարդ է, և արդէն աւանկ պաշտօններու մէջ իր ցուցուցած յաջողութիւնը ամենուն ալ յայտնի բլլալով, և յոռւ ամենք որ իր խոհանութեամբը հաճելի կերպով պիտի կատարէ առ իրեն յանձնուած նոր պաշտօնը:

— Բ.Յ.Լ. փոխյին աբսոլյութայ որոշեալ ժամանակ լրացած ըլլալով, Վեհափառ Բ.Յ.Լ. ամբար 7500 զուռուշի ունէի մը շնորհելով անոր, հրաւան տրուաւ որ երթայ Պուրսա բնակի:

ԲԱՆԳԱԼԻ

Բնյաճ ամսու 20 ինչ հասարակաց խորհրդարանին ժողովը ազմէյալ մէկ նոր դիպումով մը: Բարեկամ անձինք՝ ունեք ազատութեան հոռեւ ընկած են միշտ, որոշեր էին որ նոյն օրը՝ 3 միլիոն

ստորագրութեամբ աղերսագիր մը ներկայացնեն ժողովին: Բա պատճառով Լոնտոնի մէջ երկու հարկեր հաշար արհեստները ժողովուրդան և մեծ բազմութիւնով Բաղլամի ժողովներուն տեղը տարին յիշեալ աղերսագիրը: Տասնութեց հոգի պէտք եղաւ առ արտաւոյ թուղթ վերցնելու, և ինչպէս անոր ծախքերը չի քակեցին նէ չի կրցան խորհրդարանը մուցնելու: Բ.Յ.Լ. Տնօրէնը ներկայացուց աղերսագիրը՝ որով կը խնդրէ ընկերական և քաղաքական կատարեալ կարգադրութիւն մը: Բ.Յ.Լ. խօսքով՝ իրենց աղերսագիրը համառօտութիւն մըն է ազատութեան զրգուղ զարգացմանը, ու ընդ 1793 էն ինչպէս հիմայ Կաղլիայի մէջ կը տարածւին. իսկ Բնգալի մէջ՝ միայն քանի մը տարիէ ի վեր:

Չենք կրնար բաւել թէ անգղիացի արհեստաւորներուն գանդաւորները անհիմն ըլլալու են, և անոնց առաջարկութիւնները ի դորձ գրեւոր չեն. մաւնաւոր թէ այնպէս կը կարծենք անշուշտ՝ որ տեղու թիւնը հոգ պիտի ունենայ 3 միլիոն անձանց ստորագրութեամբ տրուած աղերսագիրին վրայով խորհելու: Լիմակոն հիմայ այբբան գիտէք, որ ժողովը յոյս տուեր է արհեստաւորներուն թէ ամեն բան կարգի պիտի դրուի:

Վ ի կտորիս թագուհին դանդաղ ընծաներ խըր

ները կատարելու, որու համար դաշնակից տէրութիւններն ալ երաշխաւոր եղած էին, շատ անգամ գանդաւորները գրեց առ բանիս վրայով, որ բնաւ մոտիկ չըլին:

Վ երջապէս ստոյգ լսելով որ Կաղլիայի լիակատար իշխանութիւն ունեցողները՝ անգղիական տէրութեան հրդեհալ, խնդրեր են Վ Էննայի ժողովքէն որ Սուրբ Լեղինէի կղզին խրկին զինքը, իսկոյն ժողովք իր դրքերը ու անոնց հետ մէկ տեղ «Լնքոնքան» ըստ աղիքով Կաղլիա դարձաւ 1815, մարտի 1. ու ցամաքը եւ ծովը պէս յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ուսկեց յորդորելով բոլոր զինուորական գանդերը և ժողովուրդը՝ իր կողմը դարձան. ունայն ամսու 20 ին փառաւոր հանդէսով վարեղ մասն: Բայց դժբաղդութեամբ այս անգամ ալ չի հասկըցաւ Կաղլիոն թէ ի՞նչ բանի հորհաւորութիւն ունեք Կաղլիա. անիկա աղատութիւն կուղէր, իսկ ինքը իշխանութիւն կը պահանջէր անկեց. ուստի կրնանք ըսել որ թէ ինքը և թէ Կաղլիա, երկուքն ալ սխալեցան:

Կաղլիոն չլլայէն դառնալէն ետեւ, ուր տեղ գրեթէ տասը ամիս կ'ըցած էր, երկու օր մէկը մէկու վրայ մեծ յաղթութիւններ ըրաւ իր թշնամիներուն դէմ, անգղիացուց և բուռնացոյց: Բայց երրորդ անգամի և վերջի պատերազմը՝ Վ աղէւրջի դաշտին մէջ՝ յունիս 18 ին,

կեց Բուռնայի թագաւորին և թագուհին. առ ընծաներուն մէջը կայ մէկ ոսկեղէն որորոց մը՝ ուրուն քովը նմանապէս ոսկիէ շնուած ստնտու (սիւռտանայ) մը նստած է Կաղլիայի իշխանը թագուհին ուղին իր գիրկը ունենալով: Կէկ փոքրիկ աւորձանակ մը՝ որ նստուած ատենը մէջէն կնկան վարդարանքի վերաբերեալ բաներ զուրա կուտայ. նաև մէկ ոսկեղէն տուփ մը՝ որուն վրայ Բնգալի թագուհին ողբոյն մկրտութեանը վերաբերեալ նկարներ կան:

Լոնտոնի կառավարութեան ատենագիրը տարին 2000 լիբէ սթըրլինգ հասոյթ մը ունի: Բ.Յ.Լ. զբաղմունք մը խորհրդարանի ժողովքին իմացուց որ ինքը կը վարէ անոր սրտածնոր տարին 500 լիբէ սթըրլինգ հասոյթով մը. բայց յետոյ ուրիշ մէկն ալ ելաւ թէ 200 լիբէի գոհ կը լլայ: Բ.Յ.Լ. Լեւալտ օրագրութիւնը կրտէ թէ առ պարուններուն հայրենասիրութիւնը շատ ստորին է Կաղլիոն Կաղլիայի հայրենասիրութեան հետ: որովհետեւ աւերկա գրեց Կաղլիա ի. Թագաւորին՝ թէ տեղու թիւնը առաջին պաշտօնատարութիւնը կուղէ իր վրան առնել. և առ պաշտօնին փոխարէն չուղէր բայց միայն իր օրական ապրուստին համար՝ հաց և պանիր, որով կապրէր նա:

ԲԱՆԿԱՍԻՐԱԿԱՆԻ

ՀԱՐԱՆՈՍ ՊԵՏԱՐԱՆԻՆ

Կաղլիոն Պանափառութիւն:

Բնոր ծնունդը, աշխարհակալութիւնը, ձախորդութիւնը ու մահը:

(Զարուհիութիւն և վերջ):

Կաղլիոն իր խօսքը լրացնելէն ետեւ, տեսնալով որ զինուորները ու լոյրը հոն գտնուողները ալ չեն կրնար զսպել իրենց արտասուքը՝ սիրտը չի դիմաշաւ. ու շուտ մը հեռանալ ուղերով առ գորովաշարժ տեսարանէն, մտաւ կողքը Պերդրան կոմսին հետ և ճամբայ ելաւ դաշնակից տէրութեանց գործակալներուն ընկերութեամբ: Բ.Յ.Լ. 25 ին Սէն Սթիօլ ինքնելով՝ անգղիական պատերազմի նաւ մը մտաւ ու մայիսի 3 ին Նլլա հասաւ. ուր սեղ մեծ պատով ընդունեցին զինքը:

Կաղլիոն սկսաւ իր իշխանութիւնը վարել յիշեալ կղզին մէջը, ու հետզհետ շատ բարեկարգութիւններ մտցուց հոն: Բայց տեսնալով որ Կաղլիայի կառավարութիւնը ամենեւին հոգ չընէր ըրած խոստմունքը

շատ ձախարհ գնաց. դաղդիացիները մեծ ջարդ մը ուստելով բոլորովին յաղթուեցան: Բա դժբաղդութեանը վրայ Կաղլիոն մեծ տրամութեամբ վարեղ դարձաւ, ու միտք ունեք որ քսանը շուտ ժամ հոն կենալէն ետեւ վերստին բանակը երթայ ու պատերազմի պատրաստութիւն տեսնէ: Բայց Կաղլիայի մեծամեծներուն մէջը եղած երկպառակութիւնները արդէն եղան առ բանիս, և հետեւաբար ստիպեցաւ Կաղլիոն որ հրաժարի իր իշխանութեանէն:

Ուստի յունիս 22 ին հետեւալ յայտարարութեամբ իմացուց Կաղլիայի ժողովուրդին՝ իր ըրած որոշմունքը:

Կաղլիայիցիք:

Երբ որ պատերազմ ընելու սկսայ աղգային անկախութիւնը պաշտպանելու համար, կը յուսայի որ ամենեւին ջանքը՝ ամենեւին կամքը՝ և բոլոր աղգին մեծամեծներուն օգնութիւնը կը միարանի ինծի հետ. ու յաջողութեան վրայ բնաւ տարակոյս մը չունենալով՝ ամենեւին բանի տեղ չի դրի տէրութեանց ինծի դէմ ըրած յայտարարութիւնները: Բայց կը տեսնամ որ հիմակ պարագաները փոխուած են. ուստի ես զիս կը նուիրեմ իրրեւ զոհ Կաղլիայի թշնամիներուն ատենութեանը: Երանի թէ անկեղծ ըլլային անոնց յայտարարութիւնները, ու միայն

Տիտոնէն ապրիլ 8 թիւով գրած նամակ մը կը ծանուցանէ : «Ա՛նէյ 1-ը - Տիւք կոչած փոքր քաղաքին մէջ կնիկ մը միակամի զուակ մը ծնաւ՝ որն որ կրնանք կիկողապիտան կոչել . վասն զի աս տղան առաւապելեալ կիկողապիտան (թէփէ կէօղ) պէս մէկ աչք մը ունի՝ ճակատին մէջ տեղը . իսկ բուն աչքերուն տեղին նշանը վերի վերայ կերակայ տը՝ ճանի վրայ՝ փորած աչքերու պէս : Եւ տղան քանի մը ամսընէն է . և շատ աւողջ է» :

Անցած ապրիլ 1-ին 1-նորայի մէջ գտնուող յոյները հունաստանի ապստամբութեան տարեգրութիւն հանգէսը կատարեցին գինետունի մը մէջ խնջոյք մը ընելով : Միմի անուն մէկը նախագահ եղեր էր . ու յոյները գինի խմեցին հունաստանի թագաւորին կենացը , նաև յիկտորիա թագուհիին , Լալիքոս իշխանին : Պալիքոսի թագաւորին , յոյն ազգին և իր ազատիչներուն համար . գինի խրմեցին նաև յիշելով Վիսիլանդին , Ռիօ , Պիթոն և ուրիշ քաջ մարդիկը , որ իրենց արունը թափեցին հունաստանի ազատութեանը համար , քաղաքական և հաւատքի ազատութեանը , ժողովուրդին կրթութեանը , տը պազրութեան ազատութեանը ևն ևն : Իսկ զորս գինիները չեն ըսեր թէ այնքան գինի խրմելէն ետեւ կարող եղան մի իրենց ոտքովը տուն դառնալու :

ԱՄԵՐԻԳԱ

Միացեալ Նահանգներ :

Միացեալ Նահանգաց լուրերը կը ծանուցանեն թէ լոյսը նախագահը իր գործերուն հակառակութիւններէն ձանձրանալով , հո քաշել կուզէ իր պաշտօնէն . վերջին հակառակութիւնը՝ որ հղաւ իրեն , իր տհաճութեանը չափը լեցուց :

Եւրոպայի լուրերը , իսկապէս իշխանութիւն ունեցող անգղիացի պաշտօնատարը , մարտի 23-ին Վասինկտօն հասաւ : Էտեւեալ օրը տեսութիւն ըրաւ արտաքին գործոց պաշտօնատարին հետ : 24

Ինծի գէտ : Ահա իմ քաղաքական (փոխդիւք) կեանքս վերջացաւ . ասոր համար գաղղիացեաց կոյսը կանս անեմ իմ որդիս՝ Վափոլէոն ք անունով : Էմանուէլ պաշտօնատարները պիտի ըլլան կառավարութեան ժամանակաւոր խորհրդականները . բայց իմ որդւոյս վրայ ունեցած խնամքս կըստիպէ իս որ հրաւիրեմ խորհրդարանները՝ որպէս զի առանց ուշացնելու կարգաւորեն առ ժամանակակից փոխանորդութեան պաշտօնը : Միաբան եղիք ամենեւեմ ալ հասարակութեան , օգտին ու անկախ ազգ մը մնալու համար :

«Վափոլէոն» :

«Վափոլէոն» ծառայելու յունիս 29-ին իրիկունը՝ ընկերութեամբ Պէքեր զօրապետին , Ռոջֆորդ երթալու համար , ուր տեղ երկու ֆրէկաթ կըսպասէին , որոնց հրաման եղած էր որ Վերիֆայի Միացեալ Նահանգները տանին զնա : Վաղղիայի կառավարութիւնը մեծ վախ ունենալով թէ գուցէ կրկնուի «Վափոլէոն» միտքը ու նորէն իր կողմնականները գլուխ ժողկելով ետ կը դառնայ , սաստիկ պատեր արւած էր վերայիշեալ զօրապետին՝ որ աղէկ զգուշութիւն ընէ : Բայց ամենեւեմ ասանկ պատահմունք մը չըլլալով՝ ծառայեմ «Վափոլէոն»

ին նախագահին (փրէզիտանդին) ներկայացաւ :

Եւրոպայի լուրերը , իսկապէս իշխանութիւն ունեցող անգղիացի պաշտօնատարը , մարտի 23-ին Վասինկտօն հասաւ : Էտեւեալ օրը տեսութիւն ըրաւ արտաքին գործոց պաշտօնատարին հետ : 24

Եւրոպայի լուրերը , իսկապէս իշխանութիւն ունեցող անգղիացի պաշտօնատարը , մարտի 23-ին Վասինկտօն հասաւ : Էտեւեալ օրը տեսութիւն ըրաւ արտաքին գործոց պաշտօնատարին հետ : 24

Եւրոպայի լուրերը , իսկապէս իշխանութիւն ունեցող անգղիացի պաշտօնատարը , մարտի 23-ին Վասինկտօն հասաւ : Էտեւեալ օրը տեսութիւն ըրաւ արտաքին գործոց պաշտօնատարին հետ : 24

ՌՈՒՍԿԱՆ

Ռուսաց կառավարութիւնը շատ շուտ կրնէ գեանախնձորի (փոխթագ) մշակութիւնը առաջ տանելու համար , որով խիստ շատ հարկաւոր ըլլալը , մանաւանդ արմուտաց (գահրէի) սով կողմ ժամանակը փորձելու 1830-40-ին :

Արքայական կառավարչաց պաշտօնատարը , բարձրագոյն հրամանով պատուէրեց տեղութեան մշակներուն՝ բոլոր կառավարութիւններուն մէջ , ամեն տարի գեանախնձոր ցանելու : Առ ամեն մշակութեանը պարտադրեալներն քաջալերութեան համար ոսկիէ ու արծիթէ մետաղներ պիտի տրբւին , ու նաև դրամ՝ անոնց աշխատութիւնը վարձատրելու :

ԶՄԻՌՆԻՒ

22 Մայի :

Անցած հինգշաբթի օր՝ լատինացոց եկեղեցին լմենատուրը փոխադրութեան տունը կատարելով՝ քաղաքիս մէջ տոբոլականէն եվելի հանգիստաւոր

Ռոջֆորդ հասաւ ու խել մը օր կեցաւ . որովհետեւ կըսպասէր ծամբու թղթերուն «Վափոլէոն»-ը որ Վերիֆայ կըթալու համար վարէէն պիտի խրկէին :

Եւ միջոցի գաշնակից տեղու թիւները վարէէ մեղաւոր՝ քիչ մնաց որ աղետալ պատերազմներ պիտի ծագէին Վաղղիայի մէջ . վասն զի բոլոր գաղղիացի զօրքերուն սիրտը նեղացած էր գաշնակիցներուն դէմ , ու «Վափոլէոն» ալ արդէն հարկաւոր էր ետ դառնալու . բայց իր առջնորդներին վրայ հաստատ մնաց :

Սերապէս Մեղանդ անունով անգղիացի հրամանատարը «Վերիֆայ» նաւուն , առաջարկեց «Վափոլէոն»-ի թէ պատրաստ է զինքը Վերիֆայ տանելու : ան ալ հաւանութիւն տալով աս բանիս՝ Սեմ Ռիտանիայի թագաւորական փոխանորդին հետեւալ նամակը գրեց :

«Վերիֆայիս Վարձութիւն» :

Վաղղիայի փոխանութիւններուն մէջ գտնուելով՝ որոնք իմ հայրենացիս մէջ երկպառակութիւն կըծգեն , ու լաւրագոյն տեղութեանց թշնամութիւնները տեսնելով՝ անոնց քիչ քիչ քաղաքականութեան (փոխթագի) ժամանակը վերջացնեմ : Ուստի կու գամ հիմայ , թէ

թափոր մը ըրաւ Վերապայծառ Մուսալինի Վրք եպիսկոպոսը խղիւր : Եւստիօրը փրփականտայի զարատունէն ելաւ ու ինչնան սուրբ Պրիկարպաի եկեղեցին գնաց . բաղնիք ժողովուրդ լեցած էր այն աներուն և փողոյներուն մէջ , ուսկից որ կանցնէր աս հոգեւորական հանգէսը , երաժշտական նուագարաններով , ու ջերմեւանդ երգերով՝ ի պատիւ սրանչի խորհրդոյ Արքեպիսկոպոսը փողով զուլթեան :

Ուրիսի սիրտով կըփութանք ծանուցանել «Վերիֆայ»-ը ինչպէս ինչպէս ինչպէս : Եւստիօրը 2 լեւիս , որ անցիտները ծանր հիւանդութեամբ պաշտուելով , բաւական ներքինէն քաշեց , հիմակ կըկին ստացաւ իր առջն տաւաղութիւնը ու շարունակ կը պարսպի իր բարձր պաշտօնին վերադարձալ հաւկաւոր գործերուն վրայօր :

Այննայ Վերիֆայի Վերապայծառ երկը գաղղիական շոգնաւով կատանանաւորեալ երթալով , տրժան համարեցաւ որ ինչպէս որ Վերիֆայի սենեակը շաքաթ իրիկունները չի լացաւ ինչպէս Վերապայծառին դառնալը :

«Վաղղիական պալլը» Վերիֆայ կոչած քաջած շաքաթ մը կնեցաւ ասկէ , երկու վաճառականի նաւերու հետ , որոնք Վերիֆայի գոցին ձէլ թեւաւորելու համար :

«Անցած չորեքշաբթի օր քանի մը յոյն մէկ մէկու հետ կուելով , զարկին ստաննեցին իրենց ընկերներէն մէկը , ու երկու հազի ալ չարաչար վիրաւորեցին . ասոնց մէկն ալ հիւանդանոցը մեղաւ :

Միւրիսի - Էրալտ անգղիարէն օրագրութեան մէջ կըկարդացի :

«Մինչև հիմայ անհարին եղաւ դիմաւ թէ որքան ստակ ծախք պիտի ըլլայ Վերիֆայի գէմ եղած պատերազմին համար : Իրեք ամիս է որ այն կողմի պատերազմական գործառնութիւնները ար

միտակցեալ 1) նման , Վերիֆայի ընկերու . որուն օրէնքները ընդունելով՝ անոնց պաշտպանութիւնը երթանք մէկ անարապական բարձրութեան , իրեւ ամենեւեմ եվելի կարող , ամենեւեմ եվելի հաստատ ու վեհանք թշնամի է մը :

«Վափոլէոն» :

Հունիս 15-ին առաւելան դէմ , «Վափոլէոն» մտաւ անգղիական նաւ աս խօսքը ըսելով . «Վաղղի բերաւ ինծի իմ մեծ թշնամիս քոյր . բայց ես շատ համարումը ունիմ անոր արդարութեանը վրայ» : Եւստիօրը քիչ քիչ ծամբայ կըս նաւը , ու յունիս 16-ին վերմուդի նաւահանգիստը մտաւ : «Վափոլէոն» իր ծամբորդութեանը մէջ տանել կը յուսար թէ ալ հանգստութիւն պիտի վայելէ . բայց Վերիֆայի հասնելուն պէս հասկըցաւ թէ ի՞նչ մեծ ծախսորդութեան հանդիպել է . վասն զի ստափի հրաման եղաւ որ «Վերիֆայ» նաւը՝ ցամաքի հետ ամենեւեմ

1) Վանիսը Վերիֆայի անգղիացի ալ իր հայրենիքէն հալածուելով , գնաց իր մեծ թշնամիին Պարսից Վանիքսի թագաւորին քոյր , որ պատուով ընդունեց զնա :

